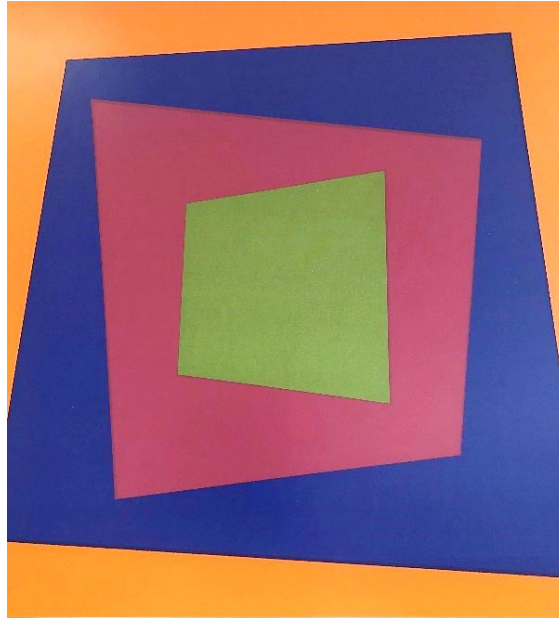

OPROEP tot

Meer ruimte voor community building en een andere focus op het sociaal beleid

In het sociale domein wordt veel nadruk gelegd op individuele hulpverlening, vrijwilligerswerk en prestatieafspraken. In deze tijd van corona wordt de enorme inzet van vrijwilligers, welzijnswerkers en hulpverleners terecht geprezen. Tegelijkertijd legt de coronacrisis een aantal structurele tekortkomingen in het sociaal domein bloot, waarover wij ons als ervaren sociaal ontwikkelaars grote zorgen maken. Daarbij gaat het om een te grote nadruk op het systeem van individuele hulpverlening, te hoge verwachtingen van de draagkracht van vrijwilligers, complexe regelgeving en te veel prestatieafspraken binnen het welzijnswerk. Niet alleen de coronacrisis, maar ook de tekortkomingen van het huidige sociaal beleid hebben een enorme impact op het sociaal, psychisch en financieel welzijn van mensen.

Individuele hulpverlening: dweilen met de kraan open

Zo'n vijf jaar geleden werden er overal sociale buurtteams in het leven geroepen. De verwachting was dat samenwerking tussen hulpverleners en andere professionals tot een meer integrale benadering zou leiden en dat er meer ruimte zou zijn voor preventie en collectieve aanpak. Uit recent onderzoek blijkt dat dit niet echt gelukt is.¹ De meeste buurtteams houden zich vooral bezig

¹ Zie o.m. Het onderzoeksrapport Sociale Wijkteam vijf jaar later dat Movisie in opdracht van de VNG maakte <https://www.movisie.nl/publicatie/sociale-wijkteams-vijf-jaar-later>.

met individuele hulpverlening en doorverwijzing. De medewerkers gaan gebukt onder een enorme caseload en het aantal hulpvragen neemt alleen maar toe, terwijl de financiële middelen beperkt zijn. Het is niet verwonderlijk dat er steeds meer hulpvragen komen. De vraagstukken waarmee mensen in wijken en buurten kampen, komen voort uit bredere economische en maatschappelijke ontwikkelingen en keuzes. Denk aan flexibilisering van de arbeid, liberalisering van de volkshuisvesting en bureaucratisering van overheidsregelingen. Tegen de achtergronden van dit soort ontwikkelingen is individuele hulpverlening vaak dweilen met de kraan open. Daarbij komt dat ook vraagstukken rond opvoeden en ontwikkeling individuele kwesties zijn geworden. Als het moeilijk is moet opvoedondersteuning soelaas bieden. Maar in het persoonlijke leven van mensen is opvoeden geen op zichzelf staand vraagstuk. Alles hangt met elkaar samen. Je inkomen, je woonsituatie, je sociale achtergrond en je opleiding, maar ook je persoonlijkheid. En je persoonlijke situatie verandert ook nog voortdurend. Het gevolg is dat hulpverleningstrajecten in dit soort situaties maar voor een deel voldoen, of slechts tijdelijk verlichting bieden. Uit de praktijk blijkt dat netwerken van ervaringsdeskundige ouders, als die methodisch goed worden ondersteund, juist wel de noodzakelijke continuïteit bieden.

Naast individuele hulpverlening moet er veel meer ruimte komen voor community building, waarin mensen van verschillende achtergronden en posities:

1. In gesprek met elkaar verkennen wat wijkbewoners echt belangrijk vinden
2. Benoemen wat wijkbewoners vinden dat er anders moet
3. Van elkaars verhalen en ervaring leren
4. Steunende netwerken vormen
5. Maatschappelijke initiatieven nemen.

In lokale gemeenschappen vormen de vraagstukken van bewoners of ouders het vertrekpunt van handelen en is er sprake van een gelijkwaardige samenwerking met de allround professionals die de gemeenschapsvorming ondersteunen en begeleiden. Voorbeelden als de Wijkacademies Opvoeden en de Ru Paté Community in Amsterdam Nieuw West laten zien dat een thematische en groepsgerichte manier van werken ook op de langere termijn een grote impact heeft en de deelnemers het fundamentele gevoel geeft dat ze gezien en gehoord worden. Dit soort trajecten focust niet op problemen, maar op wat mensen individueel en in groepsverband willen en kunnen. Daarmee bereiken ze ook mensen die zich niet bij de hulpverlening melden en leveren ze een actieve bijdrage aan de zo gewenste preventie. Community building en individuele hulpverlening hebben elk hun eigen waarde en betekenis. Gemeenschapsprojecten signaleren wat er speelt en leeft, vormen steunende netwerken waardoor mensen vaak geen beroep op de hulpverlening hoeven te doen en ze fungeren als 'warme' doorverwijzers wanneer individuele hulp echt nodig is. Een gebalanceerd samenspel tussen lokale gemeenschappen en hulpverleners leidt tot beter signalering van vraagstukken en problemen en meer natuurlijke manieren van ondersteuning en hulp. Het Utrechtse netwerk Ouders van Betekenis is hier een voorbeeld van.

Het onderzoek van het SCP Sociaal Domein pp Koers.

<https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2020/11/16/sociaal-domein-op-koers>

Overschat het vrijwilligerswerk niet

De nadruk die er op vrijwilligerswerk wordt gelegd heeft te maken met het belang dat er aan participatie en aan een solidaire samenleving wordt gehecht. Maar er spelen ook financiële keuzes mee. Waarom een beroepskracht betalen als vrijwilligers het ook kunnen doen? Het is duidelijk dat vrijwilligerswerk mensen veel voldoening geeft en dat het bijdraagt aan een menselijke en veerkrachtige samenleving. Maar overschat de vrijwilligers niet en verwacht niet dat zij op eigen kracht de structurele problemen in wijken en buurten oplossen. Vrijwilligersinitiatieven zijn gericht op het lenigen van directe noden, het ondersteunen van kwetsbare mensen, en/of het opkomen voor bepaalde belangen. De maatschappelijke veranderingen die nodig zijn om de onderliggende noden te lijf te gaan, vragen om een ander sociaal beleid en om ruimte voor mensen om te verwoorden wat ze echt belangrijk vinden en te analyseren wat daarvoor de belemmeringen zijn. Ze vragen ook om professionele ondersteuning bij het opzetten van acties om de noodzakelijke veranderingen tot stand te brengen. En om steun bij het overeind houden van initiatieven wanneer die te maken krijgen met tegenslag en tegenwerking. Dat betekent dat professionals in staat moeten zijn om groepen methodisch te begeleiden, strategisch te denken en op basis van gelijkwaardigheid, met respect voor ieders (ervarings)deskundigheid, samen te werken met bewoners, ouders, jongeren en organisaties in de omgeving.

Geef vrijwilligersinitiatieven passende waardering

Er wordt veel en belangrijk vrijwilligerswerk gedaan. Maar het blijkt voor gemeentes en professionals vaak lastig om initiatieven van vrijwilligers op waarde te schatten. Ze worden al snel uitgenodigd om mee te doen in de vergadercircuits van de professionals, waardoor hun eigen initiatieven worden leeggezogen. Of de vrijwilligers worden gezien als sleutelfiguren die deelnemers voor allerlei activiteiten kunnen aanleveren. Ook worden ze vaak ingezet als plaatsvervaarders voor professionals. In het begin is dit leuk, maar op termijn gaat het schuren, omdat wat jij wilt en belangrijk vindt, ondergesneeuwd raakt in beleidstaal en professionele doelen. En omdat je je af gaat vragen of jij als vrijwilliger nu in je eigen tijd een aangever voor de professionals moet zijn. In deze coronatijd zijn er indrukwekkende vrijwilligersinitiatieven op het gebied van voedselvoorziening en bestrijding van eenzaamheid. Maar de vrijwilligers die deze initiatieven dragen en zich vaak dag en nacht inzetten, houden dat op termijn niet vol. Voor de continuïteit van het vrijwilligerswerk is het belangrijk dat het op waarde wordt geschat, in zijn waarde wordt gelaten én dat er uitzicht is op steun om de initiatieven voort te kunnen zetten of over te kunnen dragen.

Meer dan een activiteitenconcept

In het huidige welzijnswerk is er veel te weinig ruimte voor een langere termijn aanpak. Door de nadruk op meetbare prestaties worden activiteiten een doel op zich. Veel buurthuizen en ontmoetingsplekken voor jongeren zijn wegbezuinigd. De buurthuizen die er nog zijn lijken meer op facilitaire voorzieningen waar je goedkoop een ruimte kan huren, dan op plekken voor spontane ontmoeting en verbinding. Opbouwwerkers zijn sociaal makelaars geworden die vraag en aanbod bij elkaar moeten brengen. Daarbij wordt over het hoofd gezien dat veel mensen geen duidelijke vraag hebben. En als ze die wel hebben wordt die vaak bepaald door wat ze denken dat er aan aanbod is. Er is te weinig ruimte voor gemeenschappelijke signalering van vraagstukken en collectieve leerprocessen. Terwijl juist dat soort collectieve trajecten helpen om bijvoorbeeld (opkomende) criminaliteit en toenemende sociale ongelijkheid te signaleren en op langere termijn aan te pakken.

De laatste tijd zien we steeds meer community art projecten ontstaan die mensen andere manieren bieden om zich uit te drukken en die lastige thema's bespreekbaar maken. Om duurzaam effect te hebben is het belangrijk dat deze projecten zijn ingebed in langduriger community trajecten.

Het korte termijn denken wordt versterkt door de subsidieprocedures van gemeenten en door de aanbestedingsprocedures, die ertoe leiden dat de organisatie van het welzijnswerk in veel gemeentes elke vier, vijf jaar op de schop gaat. Hierdoor wordt het de sociaal werkers haast onmogelijk gemaakt om een vertrouwensband op te bouwen met de mensen voor wie ze werken en om aan langdurige community building te doen. Het werken aan bijvoorbeeld een pedagogische civil society, waarin opvoeden meer is dan een individueel vraagstuk en er sprake is van gelijkwaardige samenwerking tussen ouders en professionals, vraagt niet om een activiteitenprogramma. Dat vraagt om langduriger inhoudelijke trajecten die betrokkenen de ruimte bieden om van gedachten te wisselen over belangrijke thema's, van elkaar te leren, verschillende rollen te benoemen en samen initiatieven te nemen om belangrijke kwesties aan de orde te stellen.

Gewenst: Ambtenaren met kennis van het sociaal domein

In heel veel gemeenten en ook op rijksniveau zijn de ambtenaren met inhoudelijke kennis van het sociaal domein en de sociale processen in wijken en buurten verdwenen. De nadruk ligt op cijfermatige probleemanalyses en controle op output. Daarbij komt dat ambtenaren vaak maar kort in een bepaalde functie werkzaam zijn en overvolle agenda's hebben. Ook wethouders willen graag op de korte termijn scoren. Welzijnsorganisaties die aan community building willen doen zien zich genoodzaakt elke keer opnieuw uit te leggen wat hiervan de meerwaarde is. En net als ze denken dat het kwartje valt, kunnen ze weer opnieuw beginnen omdat ze weer met een nieuwe ambtenaar te maken krijgen of omdat de wethouder weggaat. Of er wordt gezegd dat een visie op bouwen aan gemeenschapsvorming leuk is, maar dat het nu toch echt moet gaan om het focussen op problemen. Door de grote afhankelijkheid van de gemeente en de taakinvulling van de sociaal werkers voelen zij zich niet vrij om structurele problemen aan te kaarten of vanuit een eigen visie te werken. Er is een grote behoefte aan ambtenaren die weten wat er speelt in de wijken en buurten. Die uit hun kantoren komen en verbinding zoeken met de initiatieven in de wijken en die helpen om collega's uit andere domeinen te betrekken, zodat ze kunnen aansluiten bij de leefwereld van bewoners.

Noodzaak tot verandering wordt gedeeld

Gelukkig merken wij dat onze oproep door velen herkend en gedeeld wordt. Jongerenwerkers, Sociaal Werk Nederland, Bewonersorganisaties (LSA) en anderen trekken aan de bel om de desastreuze gevolgen van de huidige subsidiesystematiek en het aanbestedingsbeleid aan de orde te stellen en een lans te breken voor community building.

In dat licht roepen wij op tot:

- Meer aandacht en ruimte voor langdurige community building. Om individuele hulpverleners te ontlasten én om een bijdrage te leveren aan het signaleren en oplossen van de maatschappelijke problemen waar de vele hulpvragen uit voort komen.
- Passende waardering voor het bestaande vrijwilligerswerk en steun om dit op langere termijn voort te kunnen zetten.
- Waardering voor (ervaringsdeskundige)wijkbewoners en vrijwilligers als gelijkwaardige samenwerkingspartners met een eigen deskundigheid.

- Deskundigheidsbevordering voor professionals zodat ze in staat zijn die groeps- en themagerichte aanpak in praktijk te brengen en herwaardering van het vak van opbouwwerker/community builder in de sociale opleidingen.
- Herwaardering van de sociale sector als geheel.

Handelingsperspectieven

Voor de verschillende spelers in het sociaal domein betekent dit het volgende:

Rijk

- Pleit in Europa voor afschaffing van de aanbestedingsregels voor het welzijnswerk/sociaal werk en maak aan gemeentes duidelijk welke ruimte voor uitzonderingen de huidige regelgeving al biedt op dit punt.
- Stimuleer een lange termijn wijkgerichte aanpak waarin niet alleen aandacht is voor bouwen en gebouwde omgeving maar ook voor community building trajecten waarin oude en nieuwe bewoners elkaar ontmoeten en samenwerken.
- Op landelijk en gemeentelijk niveau aandacht komt, binnen de relevante beleidsterreinen, voor het faciliteren van ouders met jonge kinderen dat zij elkaar ontmoeten van ouder tot ouder om gewone opvoedvragen met elkaar uit te wisselen zonder het te problematiseren.

Gemeenten

- Doorbreek de te sterke afhankelijkheidsrelaties van welzijnsorganisaties en schep ruimte voor langere termijn subsidierelaties en voor langere termijn community building projecten, waarin ook ruimte is voor kunst en creativiteit en waarin ook thema's als ouderschap en opvoeden aan de orde komen.
- Besef dat feiten en cijfers over bepaalde gebieden slechts de halve werkelijkheid laten zien en vul deze cijfers aan met analyses op basis van verhalen van mensen die in het gebied wonen en werken. Creëer ruimte voor reflectie.
- Schep ruimte voor een kwalitatieve aanpak die doorwerkt bij mensen in de wijk en focus niet alleen op aantallen en erken de professionele deskundigheid van de sociaal werker.

Welzijnsorganisaties

- Durf je uit te spreken en ontwikkel een herkenbare visie voor de gebieden waar je werkt. Werk nauw samen met bewoners bij het opstellen van die visie en de aanpak die daarbij hoort.
- Investeer in duurzame relaties met bewoners en andere organisaties.
- Zorg voor methodische scholing van medewerkers zodat zij in staat zijn aan community building te doen en kunnen samenwerken met informeel werkers in de wijken, met kunstprojecten en met organisaties uit andere sectoren.
- Creëer ruimte voor reflectie.

MBO- en HBO opleidingen

- Leidt niet alleen hulpverleners op maar ontwikkel een multidisciplinaire opleiding waarin opbouwwerk, vormingswerk en community building centraal staan en die toekomstige professionals in staat stelt op gelijkwaardige wijze met groepen samen te werken.

- Besteed binnen alle opleidingen gerichte aandacht aan: outreachend werken en hoe doe je dat “gelijkwaardig samenwerken” met ouders en wijkbewoners.

Sociaal werkers

- Durf te werken vanuit een persoonlijke visie en durf bredere vraagstukken te signaleren en op bestuurlijk en politiek niveau aan te kaarten.
- Zoek verbinding met buurtbewoners, collega’s en andere organisaties. Zie bewoners, ouders, jongeren en anderen als gelijkwaardige partners, maar overbelast ze niet en wees je bewust van je professionele kwaliteiten als processtuurder, inhoudsontwikkelaar en verbinder.

Deze oproep is geschreven door Saskia Moerbeek, directeur stichting BMP en Kathinka Bruinsma directeur Perspectief coaches en adviseur in Eigenwijs in de Wijk.

De volgende mensen hebben tijdens een Ronde Tafelgesprek in november 2020 hun input geleverd.

1. Fadma Bouchataoui, coördinator bij stichting De Verbinding voor de Wijkacademies Opvoeden in Rotterdam Zuid, trainer en expert op het gebied van opvoeden in de multiculturele samenleving.
2. Menno Evers, adviseur wijkgericht werken, oud gebiedsverbinder gemeente Haarlem, stadsdeel Noord.
3. Anita Keita, directeur- bestuurder Versa Welzijn in Hilversum.
4. Karim Chatouani, teamleider Elk Welzijn Culemborg, werkt als manager, trainer en coach
5. Carine Thesingh, voorzitter Eigenwijs in de wijk, oud directeur/bestuurders Spelenderwijs Utrecht.

Wil je mee ondertekenen? Stuur dan een e-mail naar: kathinka.bruinsma@eigenwijsindewijk.nl

21-12-2020.